

Repensem/Cooperem/Transfor- mem

mūtāre

FUNDACIÓ////CARULLA

Cultura és SOS tenibilitat

quaderns **mū**

**Ana Manaia
i Laura Gómez**
En Obert

04

Un projecte participatiu i de cocreació sobre els espais de l'entorn del Centre Obert de Torre Baró.

Les intervencions artístiques en els entorns urbans milloren les condicions de vida, seguretat i convivència de les veïnes i veïns.

Vídeo de la intervenció

Article sobre l'experiència

En Obert és un projecte de transformació de l'espai públic a partir de l'arquitectura i l'art urbà mural desenvolupat des de la col·laboració entre B-Murals (entitat que treballa en la transformació de contextos complexos a partir de l'art mural), El Globus Vermell (col·lectiu d'arquitectes que entén que la transformació i creació del territori i dels entorns habitats han de ser una acció col·lectiva perquè tinguin sentit) i l'artista Julian Manzelli, que ha treballat de forma directa en un procés de cocreació amb els veïns, veïnes, joves i infants de Torre Baró.

El projecte s'ubica al centre obert de Torre Baró, una zona aïllada dins de Barcelona; un centre que acull la comunitat dels barris propers –Vallbona, Ciutat Meridiana, Torre Baró– i treballa amb els infants i joves per evitar situacions d'exclusió social mitjançant di-

ferents activitats. Aquests processos són importants per reivindicar els barris poblats que estan oblidats.

És un edifici que s'ubica a la falda de la muntanya, amb una orografia pronunciada i molts desnivells que s'han de salvar, fet que en dificulta l'accessibilitat i que ha fet que els espais exteriors siguin poc utilitzats perquè no eren acollidors.

Amb aquest context, l'equip dinamitzador del centre pretenia renovar la imatge d'aquest entorn i activar-lo amb usos per a la pròpia comunitat. I d'aquí sorgeix el repte al qual vol donar resposta el projecte, emmarcat dins el Pla de barris de l'Ajuntament de Barcelona, que ha aportat finançament.

Es va aplicar una metodologia de cocreació i codisseny amb la participació activa de tots els col·lectius –professionals

del centre, veïns que s'apropen per curiositat, persones usuàries...– de totes les edats. La participació va anar creixent: van començar amb la participació d'algunes mares i alguns joves usuaris del centre, però a mesura que el procés avançava s'hi van anar sumant més persones, sobretot joves i infants, que es van implicar en la creació i producció.

Aquesta actuació va contribuir a millorar la imatge del centre i la percepció de seguretat dels veïns. I la comunitat es va sentir escoltada i particip. La intervenció acaba, però queden els artefactes per als veïns i veïnes, que els fan servir, els reinventen i cuiden.

Renovació, identificació, creació de vincles, sentiment de corresponsabilitat.

Introducció. L'espai públic, escenari de convivència

L'espai públic és l'escenari on transcorre la vida ciutadana. És un espai compartit i de convivència, on conflueixen cultures, generacions i condicions diverses i que viu un procés de construcció i transformació constant per tal d'adaptar-se a les exigències de la ciutadania a diversos nivells: socials, físics, de salut, culturals, mediambientals, etc. Per tant, cal abordar aquest procés com una acció de responsabilitat col·lectiva i només des de l'activitat cocreativa i participativa és quan s'aconsegueix un disseny d'espai públic que respongui veritablement a les necessitats ciutadanes.

Per exercir la participació plena, és essencial transmetre eines i coneixements des de la mateixa pràctica de la participació, per tal d'apoderar la ciutadania i que esdevingui un agent actiu, conscient i crític, en la transformació del territori. L'expressió artística a l'espai públic, que genera identitat, i el disseny i l'arquitectura, que aporten confort i funcionalitat a l'ús

de l'espai urbà, són disciplines que la mateixa ciutadania pot exercir de forma col·lectiva i organitzada.

B-Murals, des de la seva expertesa en art urbà amb un vessant social i El globus vermell, especialitzat en la formació d'una ciutadania crítica i conscient envers l'entorn habitat, han conduït el projecte "En Obert", un procés de cocreació comunitària per a la millora física i per activar la dinamització dels espais exteriors del Centre Obert de Torre Baró.

"Per exercir la participació plena, és essencial transmetre eines i coneixements des de la mateixa pràctica de la participació, per tal d'apoderar la ciutadania i que esdevingui un agent actiu, conscient i crític, en la transformació del territori."

Redibuixant el centre obert de torre baró

Laura Gómez García (*El Globus Vermell*)

i Ana Manaia (*B-Murals Centre d'Art*)

Context i repte.

Transformar amb la comunitat

El Centre Obert de Torre Baró és un espai que va obrir les portes el 1990. Contribueix al desenvolupament integral dels infants i evita possibles situacions de risc d'exclusió social.

L'objectiu de la seva tasca és millorar les oportunitats i condicions de vida d'infants i joves dels barris de Vallbona, Ciutat Meridiana i Torre Baró.

Entre les seves activitats programades s'ofereix: reforç escolar, tallers, treballs manuals, classes d'informàtica, activitats lúdiques, i altres accions bàsiques que ajuden al desenvolupament de l'infant i a compensar possibles carencies afectives i de socialització.

A més, s'ofereix berenar i, dos dies a la setmana, sopar, per garantir, almenys, un àpat diari.

“El Centre Obert Torre Baró contribueix al desenvolupament integral d'infants i joves i evita possibles situacions de risc d'exclusió social.”

Físicament, el centre se situa a la part mitjana del barri de Torre Baró, sobre una orografia pronunciada. Aquest fet genera la presència d'escaleres i talussos que en dificulten l'accessibilitat i l'ús dels espais exteriors. A més, la manca d'ombra fa encara més difícil que l'espai exterior sigui utilitzat i viscut per part de criatures i joves i de totes les persones usuàries del centre.

En el marc del Pla de Barris de Zona Nord, sorgeix la idea d'engegar un projecte participatiu que permeti reflexionar sobre els entorns del Centre Obert per tal de transformar-los, condicionar-los i dinamitzar-los, tot donant resposta a les necessitats i anhels d'infants, joves i famílies que utilitzen el centre.

El projecte va néixer amb la voluntat que l'art vehiculés i donés un caràcter unitari i identitari a diversos requisits que se sol·licitaven: la millora dels murs dels exteriors del Centre Obert mitjançant la creació d'un mural i la construcció d'un artefacte modular polifuncional que es pugui treure a l'exterior i ser utilitzat per a dinàmiques de joc, reunions i altres usos que es pugui imaginar la comunitat, donant resposta, així, a necessitats del dia a dia.

“En el marc del Pla de Barris de Zona Nord, sorgeix la idea d'engegar un projecte participatiu que permeti reflexionar sobre els entorns del Centre Obert per tal de transformar-los, condicionar-los i dinamitzar-los.”

Per això va ser clau convidar Chu Doma (Julian Manzelli), un artista pluridisciplinari que, des de les seves especialitats en pintura mural i treball de la fusta, va contribuir a donar una resposta exitosa als requisits del projecte.

“En Obert”. Cocreant juntes

“En Obert” ha destacat per ser un projecte que ha creat un vincle entre l'art mural i el disseny arquitectònic, anant més enllà i redefinint els espais urbans, creant-hi nous usos. Projectes com aquest promouen el sentiment de pertinença a projectes socials com el Centre Obert de Torre Baró per part de tota la comunitat de veïns i veïnes, enfortint, així, el projecte comunitari.

La metodologia emprada en el projecte es basa en el codisseny i la cocreació. Un procés de cocreació consisteix a dur a terme un projecte de disseny i execució d'un repte concret gràcies a la implicació de manera activa, i sobre la base d'una cooperació igualitària, tant de les persones usuàries finals com d'altres actors rellevants per al procés. Un concepte clau en la

Redibuixant el centre obert de torre baró

Laura Gómez García (El Globus Vermell)
i Ana Manaia (B-Murals Centre d'Art)

cocreació és que cada participant és expert en la seva pròpia experiència i, per aquest motiu, el procés comporta un intercanvi de coneixements i un aprenentatge mutu entre les diferents parts implicades a partir de les experteses dels altres. Precisament per això resulta especialment interessant posar en contacte durant el procés les persones usuàries finals amb professionals creatius que ajudaran a fer realitzable el projecte.

“Un concepte clau en la cocreació és que cada participant és expert en la seva pròpia experiència i, per aquest motiu, el procés comporta un intercanvi de coneixements i un aprenentatge mutu.”

El col·lectiu participant ha sigut la mateixa comunitat usuària del centre, conjuntament amb l'equip dinamitzador. Hi han aportat el seu granet de sorra, des d'infants fins a persones grans.

El nombre de participants va anar augmentant al llarg del transcurs del procés, ja que es va facilitar la participació del públic més jove en la fase d'execució del moble i del mural, realitzant les sessions en horaris en què el col·lectiu era present al Centre.

El projecte es va estructurar en dues fases de treball: una primera de reflexió, detecció de necessitats i codisseny, i una segona d'execució dels dissenys obtinguts.

De les conclusions extretes durant la fase de reflexió i diagnosi, es va elaborar una proposta de moble modular que es va validar amb la comunitat. També es van dedicar moments d'obertura per explicar al barri com s'estava desenvolupant el procés mitjançant una exposició al Casal de Barri.

Per culminar el projecte s'ha fet una celebració on s'ha presentat a la comunitat la nova imatge

que ha proporcionat el mural als entorns del centre i el moble modular creat.

“Es van dedicar moments d'obertura per explicar al barri com s'estava desenvolupant el procés.”

Impacte. El que queda al territori

Impacte sobre la comunitat

La imatge del centre ha millorat clarament, es té la percepció de més seguretat en transitar pels espais, i la millora estètica és notable. Una senyora, veïna del barri expressava que

“Con el mural, se iluminó la plaza y ahora ya no me da miedo pasar por ahí”.

El disseny del moble ha tingut una bona rebuda, tant estèticament, com per la seva versatilitat i possibilitats d'ús.

El resultat del projecte ha tingut un impacte molt positiu en la implicació de la comunitat al Centre Obert, ja que se n'ha sentit partícip en tot el procés, cosa que generarà un sentiment de corresponsabilitat per tenir cura tant del mural com del moble modular.

Valor social, d'identitat i comunitari

“En Obert” ha contribuït a renovar i dignificar el sentiment identitari del Centre i de la comunitat que en forma part. El sentiment d'orgull dels resultats del procés s'ha fet palès en diversos moments del projecte, sobretot, en la celebració final, que ha culminat amb una votació popular per batejar el nou espai públic amb un nou nom.

Les participants consideren que han estat escoltades en tot el procés i que el temps i l'espai de participació ha estat satisfactori.

Valor artístic

“En Obert” ha destacat per ser un projecte que ha creat un vincle entre l'art mural i el disseny arquitectònic. L'aspecte creatiu unificador de la pintura abstracta entre els diferents plans, volums i superfícies, donant la cohesió artística i l'homogeneïtat necessària per tractar tota la intervenció.

Les tècniques artístiques emprades han estat senzilles. Això ha permès la participació de diferents perfils d'usuaris amb zero coneixements. També, ha contribuït a la capacitat de les participants, aportant l'aprenentatge de diferents tècniques artístiques i oficis: pintura mural, pintura plàstica, representació d'idees a través del dibuix, elaboració de maquetes, treball de fusteria, entre altres. N'és un reflex la reacció d'alguns joves que han participat en la construcció del moble modular, a qui, probablement, se'ls ha obert un món professional que desconeixien amb el treball de la fusta, per exemple:

“Me relaja mucho lijar la madera, desconecto de todo”.

La presència de l'art a l'espai públic contribueix a la seva democratització i reforça els trets patrimonials i identitaris locals.

Futur i sostenibilitat dels resultats

El caràcter cocreatiu i participatiu del projecte intensifica la corresponsabilització i cura col·lectiva de la transformació obtinguda i dels elements produïts, cosa que permetrà, tant a l'equip del Centre Obert com a la comunitat veïnal que en forma part, apoderar-se'n i fer-ne ús de forma conscient i amb l'objectiu de satisfer les seves necessitats, anhels i propostes comunitàries futures dins del Centre Obert.

L'acció comunitària com a motor de canvi en la gestió de les ciutats

El projecte “En Obert”, al Centre Obert de Torre Baró, ha estat un pas més per avançar cap a una societat més participativa i responsable i, en conseqüència, per construir ciutats més democràtiques, inclusives, saludables i amb una forta identitat i cohesió socials.

Seguir educant-nos com a ciutadania activa i participant de la transformació conscient i responsable dels espais que habitem, on convivim i compartim la vida, és un camí que no ha de tenir retorn.

Repensem/Cooperem/Transfor-
mem

FUNDACIÓ////**CARULLA**

mütäre

quaderns **mü**